

Palgablogi: Kuidas analüüsida töötasude muutusi statistikas?

Kadri Seeder

Palgainfo Agentuuri juht ja analüütik

Töötasude muutuste hindamine ja prognoosimine on keeruline ülesanne, kuna seda mõjutavad väga mitmed tegurid. Andmeallikaid on küll mitmeid, kuid kuivõrd need otsustamist toetavad, on ise küsimus.

Oluline allikas, mis tööturu ja palgastatistika kogub ja avaldab ning sellega ka turul toimuvat mõjutab, on Statistikaamet. Amet avaldab näitajaid keskmise neto- ja brutokuupalga ning tunnipalga, samuti tööjõukulude kohta organisatsioonide tegevusala, omaniku liigi ja maakondade lõikes. Nende andmete põhjal töötasude muutuste hindamisel peaks teadma nende kogumise ja avaldamise mõisteid ja meetodikat, et vältida ennatlikke järeldusi.

Statistikaameti andmetel oli **keskmine brutokuupalk 2015. aasta I kvartalis 1010 eurot** ja see tõusis eelmise aasta I kvartaliga võrreldes **4,5%**. Võrreldes varasemate kvartalitega palgakasv aeglustus. Muutust mõjutas üsna palju ebaregulaarsete preemiate ja lisatasude vähenemine võrreldes eelmise aasta sama perioodiga – ilma neid arvesse võtmata oli brutokuupalga kasv 5,3%.

Statistikaameti andmete puhul tuleb arvestada, et ameti poolt avaldatav keskmine **brutokuupalk ei ole põhipalk**, vaid sisaldab kõiki töötasu komponente, sh ka ebaregulaarseid preemiaid ja lisatasusid ning tasusid mittetöötatud aja eest, nt puhkuse tasusid. Seepärast võib brutokuupalk nii kuude kui kvartalite osas üsna palju kõikumada. Näiteks oli 2014. aasta juunis keskmine brutokuupalk 1065 eurot, augustis aga 956 eurot, mida mõjutas eelkõige puhkuste periood.

Ebaregulaarsete preemiate vähenemine ei pruugi tähendada seda, et aasta, kvartali või projektipreemiate maksmine on vähenenud, vaid see võib olla ka nihkunud nt teise kvartalisse.

Mõnedes tegevusvaldkondades, kus **muutuvpalk**, sh tükitöötasu, moodustab paljude töötajate töötasust suurema osa, on ka töötasu kõikumised suuremad. Näiteks metsamajanduses oli IV kvartalis 2014 keskmine brutokuupalk 1440 eurot, 2015 aasta I kvartalis aga 2379 eurot. Kuna möödunud aasta I kvartali andmeid avaldatud ei olnud, siis ei saa aasta taguse ajaga töötasu võrrelda, sellegi poolest on muutus võrreldes varasemate kvartalitega väga suur (allikas: Keskmine bruto- ja netokuupalk põhitegevusala EMTAK 2008, 2-kohaline kood järgi). Sellist kõikumist põhjustavad eelkõige hooajast, töömahust või muudest teguritest tulenevad lisatasud, aga ka aastapreemiad.

Kuigi EMTAK 2-kohalise koodiga avaldatud tegevusalade palgastatistika annab detailsema pildi töötasude muutustest, peab arvestama, et selles ei kajastu **alla 50**

töötajaga ettevõtete palgaandmed. Sellest võivad tulla üsna olulised erinevused põhitegevusala ja EMTAK 2-kohalise koodiga avaldatud palgastatistika vahel. Näiteks, kui ehituses oli käesoleva aasta esimese kvartali keskmine töötasu 934 eurot, mis on üle 2 protsendi väiksem kui eelmisel aastal samal ajal, siis EMTAK 2-kohalise koodi järgi statistika näitab pigem töötasude kasvu ja seda nii hoonete, rajatiste ehituse kui ka eriehitustööde osas. Samuti on keskmised brutotöötasud märksa suuremad, vastavalt 1760, 1331 ja 1217 eurot.

Ettevõtete majandusnäitajate statistika, mis võimaldab palga- ja tööjõukulusid organisatsiooni töötajate arvu järgi analüüsida, näitab, et peaaegu kõigis tegevusvaldkondades on alla 10 töötajaga organisatsioonide tööjõukulud oluliselt madalamad, kui suurema töötajate arvuga organisatsioonides. Seega võib **väikeettevõtete suur osatähtsus** tegevusalal keskmist töötasu alla poole tuua. Samas alampalga kasvades, kui paljud väiksemad ettevõtted on sunnitud oma palgataset tõstma, võib tekkida mulje kiirest töötasude kasvust.

Teine tegur, mis nii tegevusalade kui ka kogu palgastatistika mõjutab, on **tööde struktuur**. Võrreldes 2000. aastaga on meil tippspetsialistide hulk oluliselt suurenenud, samas kui lihttöölise ning oskustöölise hulk on vähenemas (allikas: Statistikaamet). Tööandjate töökohtade arvu prognoosid näitavad, et uusi töökohti kavatsetakse luua rohkem spetsialistidele ja tippspetsialistidele, aga ka tööliste ja teenindajatele (allikas: Palgainfo Agentuur). See mõjutab ka keskmist palka – lihttööde vähenemine ja spetsialisti tasemel tööde lisandumine kergitab keskmist brutokuupalka ilma, et kellegi töötasu reaalselt muutuma peaks. Samas suhteliselt madalama palgaga müügi- ja teenindustööde lisandumine võib keskmise brutopalka kasvu pidurdada.

Tööde struktuur avaldab mõju ka tegevusvaldkonna tasemel. Kui lihtsamate, sh müügi- ja teenindustöötajate, osakaal on võrreldes spetsialistide ja juhtidega suur, tõmbab see ka keskmist palka alla. Näiteks jaemüügis, kus on palju müügi- ja teenindustöötajaid, oli I kvartalis 2015 keskmine brutokuupalk 735 eurot, siis hulgimüügis, kus on pigem väiksemad meeskonnad ja rohkem spetsialisti tasemel töötajaid, oli keskmine brutokuupalk 1358. Juhtide ja tippspetsialistide palgad võivad nendel tegevusaladel olla üsna sarnased, tegevusvaldkonna keskmised aga erinevad.

Töötasude muutuste analüüsimisel on oluline ka tähele panna, kas me räägime **muutustest protsentides või absoluutnumbrites** ning millisel tasemelt muutus toimub. EMTAK 2-kohalise koodi järgi oli kõige paremini tasustatud programmeerimise tegevusalal keskmine brutokuupalk käesoleva aasta esimeses kvartalis 2247, mis oli 1% ehk 32 eurot kõrgem, kui möödunud aastal

samal ajal. Rõivatootmises oli keskmine brutokuupalk esimeses kvartalis 615 eurot, kasv 5% ehk 31 eurot. Seega protsendina võib kasv suur tunduda, kuid summas see nii suur ei olegi ehk ka protsendina väiksem kasv kõrgepalgalises sektoris võib tuua tarbimisse rohkem raha kui protsendina kõrge kasv madalapalgaliseks sektoris.

Eesti töötasusid mõjutab ka see, mis toimub **välisomanikega ettevõtete** emafirmades ja kuidas nende kodu-tööturud ja palgad muutuvad. Alates möödunud aasta teisest kvartalist on välisomanikega ettevõtete keskmine brutokuupalga kasv pidurdunud, jäädes pisut üle 2 protsendi. Samas kui riigi ja kohalike omavalitsuste üksustes ning valdavalt Eesti omanikega ettevõtetes on kasv olnud üle 5 ja 6 protsendi, tõsi 2015. aasta I kvartalis pidurdus brutopalga kasv ka Eesti omanikega ettevõtetes. Kuna palgakasv on Euroopas pigem tagasihoidlik, siis ei rutta ka välisomanikega ettevõtted Eestis enam palgatasemega eest ära minema.

Kuigi töölepingusse märgitakse reeglina brutopalga number, on töötaja jaoks eelkõige oluline tema **netotöötasu** ehk raha, mille ta reaalselt kätte saab. Samuti on töötaja jaoks oluline, et tasu väärtus ehk **ostujõud** ei kahaneks. Kui me võtame aluseks 2008. aasta keskmine netokuupalga, mis oli 670 eurot, siis 2014. aastal oleks samaväärne palk pidanud olema 772 eurot, oli aga 799 eurot, vahe on 27 eurot. Võrreldes majanduse langusaastatega on pilt pisut parem – 2010. aastal oli keskmine netokuupalk 637 eurot, mis 2014.

aastal vastaks summale 714 eurot, vahe 77 eurot. Võttes aga arvesse tööde struktuuri muutust, ning ka maksuvaba tulu ja tulumaksu määra muutusi, on need summad ikkagi üsna väikesed.

Vaatamata sellele, et brutokuupalga kasv on pidurdunud ja netokuupalga ostujõud ei ole palju muutunud, on tööjõukulude kasv Eestis siiski üks Euroopa kiiremaid (vt [Eurostat](#)). Palgakasvu veavad aga eelkõige kõrgemalpalgalised, mis tähendab ebavõrdsuse ja palgavaesuse suurenemist ühiskonnas, millele juhtis Eesti puhul tähelepanu ka OECD poolt hiljuti välja antud tööhõive ülevaade (vt [OECD Employment Outlook 2015](#)).

Seega ei pruugi brutokuupalga suhtelised suured kvartaalsed muutused tähendada püsivaid põhipalkade muutusi ja kindlasti ei puuduta need kõiki töötajaid. Brutokuupalga lühiajalised muutused iseloomustavad sageli pigem organisatsiooni majandustulemustest sõltuvate lisatasude kõikumisi, sh aastapremiate maksmist mõnel tegevusalal. Samuti võib keskmine brutopalga kasv või langus olla mingil määral põhjustatud tööde või ettevõtluse struktuuri muutustest. Samas tekitavad teated palkade kasvust töötajas ootusi ka oma palga muutusteks ning kui seda ei juhtu, siis on põhjust rahuolematuseks. Seepärast on oluline selgitada palga-statistika eripärasid ka töötajatele ning selgelt kommuni-keerida, millal ja millistel ajenditel organisatsioonis töötasusid muudetakse ning millised on töötaja võimalused oma sissetuleku suurendamiseks.

